

WSTĘP

Kobietę jako osobę odgrywającą ważną rolę w życiu społecznym, politycznym i kulturalnym dostrzegła epoka nowożytna. Status prawny kobiet na przestrzeni dziejów w różnych społeczeństwach ulegał zmianie. Zgodnie z Kodeksem Hammurabi oraz prawa rzymskiego sprzed cesarstwa Augusta Oktawiana kobiety znajdowały się w lepszej pozycji prawnej. Natomiast w Polsce po raz pierwszy władzę męża nad żoną określiły statuty króla Kazimierza III Wielkiego. Od drugiej połowy XV wieku spotykamy się z praktyką sądową odmawiania kobietom, zwłaszcza mężatkom, ale nie wdowom, prawa samodzielnego występowania przed sądem. Ponadto mężatki nie mogły bez zgody męża rozporządzać swym mieniem nieruchomościom¹. Prawo nakładało na żonę obowiązek posłuszeństwa mężowi².

W drugiej połowie XVIII wieku pod wpływem rozwijających się ruchów emancypacji pozycja prawna kobiet zrównana została z pozycją mężczyzn. W latach pięćdziesiątych XVIII wieku we Francji, Anglii, Niemczech pojawiły się pierwsze głosy domagające się przyznania kobietom prawa do edukacji, pracy oraz zarządzania majątkiem. Przełomowym momentem była rewolucja francuska, która rozbudziła nadzieje na poprawę ich sytuacji w społeczeństwie. Kodeks Napoleona pełnię praw przyznawał jednak wyłącznie mężczyznom. Przeważał pogląd, że terenem działalności kobiet powinna pozostać rodzina.

Warto odnotować fakt, że w drugiej połowie XIX wieku kobiety uzyskały dostęp do wyższych uczelni w USA, Francji, Szwajcarii, Anglii, Szwecji. Sporadyczne były głosy żądające dla nich prawa do głosowania. Podkreślano, że są powołane do kształtowania opinii publicznej. Wysuwanie postulatów natury prawnej było jednak na ziemiach polskich utrudnione przez sytuację polityczną. Jedną z istotnych kwestii stał się dostęp do pracy zarobkowej i zdobywania związanych z tym kwalifikacji i wykształcenia. Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIX wieku zaczęły powstawać szkoły zawodowe uczące rzemiosła (koronkarstwa, krawiectwa, introligatorstwa) oraz sztuk stosowanych. Domagano się umożliwienia

¹ K. Motyka, *Kobieta*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 9, red. A. Szostek, B. Migut, Lublin 2002, s. 240–241.

² Tamże, s. 240.

kobietom dostępu do edukacji w szkołach wyższych. Od pierwszej połowy XX wieku w większości krajów uzyskały one prawa wyborcze, a ich pozycja prawna od początku XX wieku była przedmiotem regulacji prawnomiędzynarodowych.

Praca zawodowa kobiet, organizowane przez nie wystawy promujące własne dokonania, zakładanie towarzystw i stowarzyszeń, w których podejmowały aktywne działalność, upowszechniały naukę, wiedzę z dziedziny historii ojczystej oraz nowych odkryć i osiągnięć w dziedzinie medycyny, higieny, nauk ścisłych i technicznych – ukazywały dojrzewanie kobiet do podejmowania świadomych działań obywatelskich i społecznych.

Niniejszy zbiór dziewięciu artykułów został uporządkowany pod względem chronologicznym. Większość szkiców powstała na podstawie badań dotyczących historii kobiet, prowadzonych przez poszczególnych autorów. Do ich przygotowania zaproszono badaczy z różnych ośrodków naukowych. W tomie reprezentowane są: UMCS Lublin, Biblioteka KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Biblioteka Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, SD w Rzeszowie i Instytut Studiów Politycznych PAN. Tytuł książki nawiązuje do słów Stefana Packa, polskiego felietonisty i autora aforyzmów³. Przedmiotem zainteresowania autorów artykułów zamieszczonych w publikacji są różne obszary kobiecej aktywności od starożytności po XXI wiek. Jednocześnie przedstawiają oni dotychczasowy stan badań.

Artykuły Anny Zmorzanki, otwierające prezentowaną książkę, są pod wieloma względami nowatorskie. Autorka zamieszczonych tu tekstów *Uczone kobiety w dobie przedchrześcijańskiej (poetki, filozofki, lekarki, alchemiczki)* i *Uczone kobiety starożytnego chrześcijaństwa* podjęła próbę ukazania miejsca i roli kobiety w epoce starożytnej, prezentując sylwetki poetek, filozofek, przyrodniczek, pisarek chrześcijańskich oraz podróżniczek w omawianej epoce.

Następny tekst *Dwie księżne. Walka kobiet o władzę w Czechach na początku X wieku* pióra Joanny Nastalskiej ukazuje wczesne dzieje Czechów. Autorka w zwięzły sposób przedstawiła walkę o władzę po śmierci Wratysława dwu księżnych Drahomiry i Ludmiły. Dobrze uchwyciła stosunki w Czechach w X wieku, wykorzystała dorobek historiografii czeskiej oraz rosyjskiej, kreśląc sytuację kobiety w społeczeństwie średniowiecznym. Według powszechnego przekonania w epoce średniowiecza kobiety miały niewielki udział w życiu politycznym. Ambitniejsze jednostki były w stanie zdobyć jednak wysoką pozycję w państwie i mieć znaczący wpływ na rządy.

Ks. Grzegorz Wójcik w swoim artykule *Kobiety w życiu króla Kazimierza Wielkiego w świetle „Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae” Jana Długosza* podjął próbę ilustracji stosunków na dworze Kazimierza Wielkiego, jego relacji

³ <http://biblioteka.kijowski.pl/pacek.stefan/myśli.pdf> (dostęp: 17.02.2014).

z kobietami oraz ich oceny przez Jana Długosza. Tym samym ukazał miejsce kobiet w życiu króla Kazimierza III Wielkiego w oparciu o wielkie dzieło polskiej historiografii, jakim są annały Długosza, podjął próbę ukazania tego, co na temat kobiet napisał największy historyk polskiego średniowiecza w swoim dziele, ujmując omawiane zagadnienie szeroko, nie ograniczając się jedynie do żon i miłości Kazimierza Wielkiego.

Na uwagę zasługują teksty Mariana Butkiewicza (*Barbara z Duninów Sanguszkowa jako mecenas w schyłkowej epoce polskiego baroku*), Elżbiety Krzewskiej i Ryszarda Skrzyniarza (*Tekla z Wodzickich Małachowska jako protektorka Towarzystwa Dobroczynności w Krakowie. Przyczynek do biografii*), Moniki Hajkowskiej (*Wychowanie i edukacja kobiet w poglądach Narcyzy Żmichowskiej (1819–1876)*) i Renaty Bednarz-Grzybek (*Zofia Seidlerowa (1859–1919) i „kwestia kobieca” na łamach „Bluszczu”*). Ukazały one życie i działalność kobiet „pojedynczych”, które wywarły wpływ na swoje czasy. Marian Butkiewicz poruszył temat motywacji działań mecenatu Barbary z Duninów Sanguszkowej na polu rozwoju literatury, kwitnącej wówczas w prowadzonym przez nią saloniku literackim. Artykuł autorstwa Elżbiety Krzewskiej i Ryszarda Skrzyniarza to opracowanie biegu życia zasłużonej dla działalności charytatywnej Tekli z Wodzickich Małachowskiej. Monika Hajkowska przedstawiła wizerunek Narcyzy Żmichowskiej (1819–1896) – pisarki, działaczki społecznej, nauczycielki, wysuwającej nowoczesne postulaty dotyczące kształcenia kobiet. Tekst Renaty Bednarz-Grzybek ukazuje poglądy publicystki i tłumaczki Zofii Seidlerowej (1859–1919), zasłużonej dla walki o prawa kobiet dziennikarki, której poglądy torowały drogę do awansu społecznego. Autorka artykułu podjęła zadanie przybliżenia czytelnikom poglądów Zofii Seidlerowej na sprawy związane z „kwestią kobiecą”, czyli m.in. wychowaniem dzieci, kształceniem kobiet, ich pracą zarobkową.

Na uwagę w niniejszym tomie zasługuje tekst *Kobiety Galerii „Dziesiątka”* Kazimierza Rejmaka o charakterze refleksyjnym, prezentujący postawy i zaangażowanie współczesnych kobiet, ich marzenia, stosunek do najważniejszych wartości i aspektów życia. Niejako spina on klamrą działalność kobiet z poprzednich okresów z teraźniejszością. Autor ukazał trzy historie kobiet: Ewy Dados – redaktorki Radia Lublin, Reginy Możdżeńskiej – reżyserki teatralnej, Marii Drygały – prezki wolontariuszki Hospicjum Dobrego Samarytanina w Lublinie, wypełnione bagażem osobistych doświadczeń i przeżyć oraz różne obszary ich aktywności zawodowej.

Należy mieć nadzieję, że ten zbiór studiów zainteresuje czytelników i stanie się impulsem do dalszych dyskusji i badań, zwłaszcza że niektóre z zamieszczonych tu tekstów mają charakter nowatorski, zarówno jeżeli idzie o tematykę, jak i sposób ujęcia zagadnień.